

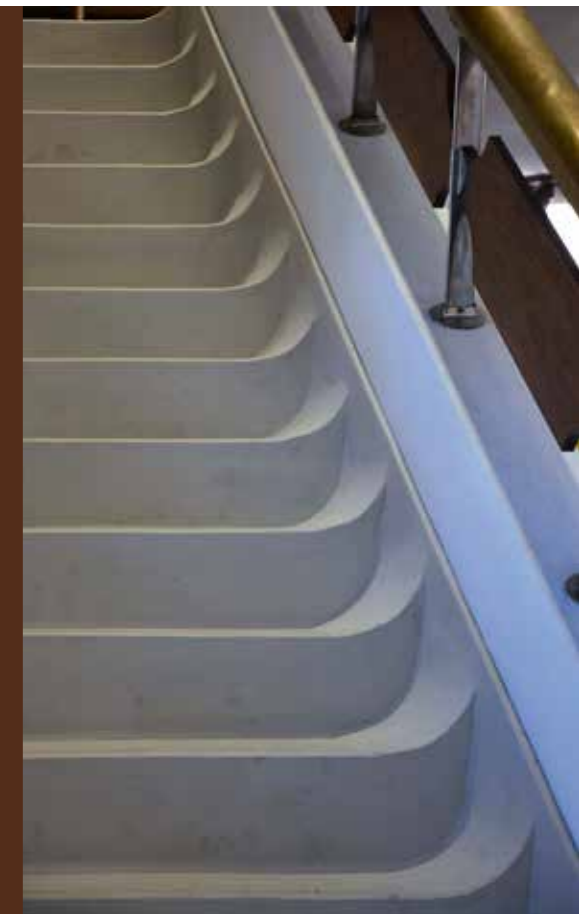

MAKOVECZ-ÉPÜLETEK FELÚJÍTÁSA

Szöveg: **Harmath-Gyetvay Enikő**
Fotó: **Sáros László**, drónfotó: **Csernyus Bence**

Makovecz Imre születésének 80. évében a Magyar Kormány határozatban rögzítette, hogy a Mester életműve olyan kulturális és nemzeti értéket képvisel, melynek megóvása és gondozása, a jövő nemzedékekkel való megismertetése kiemelten fontos és szükséges feladat. Ennek eszköze a legkiemelkedőbb alkotások műemlékké nyilvánítása, épületek korszerűsítése és felújítása, valamint a meg nem épült tervek megvalósítása. Az életmű gondozásáról 2015-ben megjelent Kormányhatározatnak köszönhetően az elmúlt évek során közel harminc, Makovecz Imre által tervezett épület felújítása, megépítése kezdődhetett meg. Cikkünkben a megújuló épületek sorából az 1977–1983-ban épült sárospataki A Művelődés Háza és Könyvtára sorsát mutatjuk be.

A MŰVELŐDÉS HÁZA ÉS KÖNYVTÁRA

Sárospatak

Építészet: **Makovecz Imre** [1983]
Felújítás tervezője: **Sáros László DLA** [2018]

Sárospatak a Bodrog partján fekvő egykori szabad királyi város, mely a középkor óta magán viseli az eltelt évszázadok lenyomatát várával és annak reneszánsz kiegészítéseivel, az ország legrégebbi református kollégiumával és felsőoktatási intézményeivel. Makovecz Imre életművében több mint tíz, Sárospatakra készült tervet tartunk számon, melyek közül néhány történeti épületekhez kötődik, ám több olyan is van, mely a városi struktúrát formálja – ezek egyike a Művelődés Háza és Könyvtára. A település vezetése az új kultúrház helyét a Lechner Jenő és Varga László építészek századfordulós Tanítóképző épületével szemközt jelölte ki. Kiss József, a Sárospataki Városi Tanács Építési Osztályának vezetője fontosnak tartotta, hogy olyan építész tervezze az új épületet, aki kellő érzékenységgel fog reagálni a

városközponti helyzetre és az építészeti adottságokra. Makovecz Imrét javasolta a feladatra, aki addigra már megtervezte az egykori trinitárius kolostor átalakítását és a Bodrog Áruházat. Miután a városvezetés a javaslatot elfogadta, az osztályvezető a tanácselnök-helyettessel személyesen kereste fel Makoveczet a VÁTI-ban a megbízással, melyet ő örömmel elfogadott.¹ A megbízás nyomán születő épületet az utókor korszakváltást jelző alkotásként értékeli: a tervező korábbi épületein jellemző motívumok és szerkesztési módok kiérlelt megjelenési formái, új mérnöki szerkezetek, és a közösségi épületek használatának tekintetében új szemléletmód jelent meg a Művelődés Háza és Könyvtára épületében Sárospatakon. Makovecz Imre szakmai életútjában is komoly változást hozott ennek az épü-

letnek a felépítése, hiszen ennek „eredményeként” kényszerült elhagyni az általi tervezővállalatok világát, s nyitott új fejezetet a Pilisi Parkerdőgazdaság tervezőjeként. Ám ne szaladjunk ennyire előre...

A Művelődés Háza és Könyvtára tervezése 1972 és 1977 között zajlott. Ez idő alatt számos vázlat és komoly előtanulmányok készültek a Népművelő Intézet munkatársainak – Beke Pálnak és Varga A. Tamásnak – a közreműködésével, akik később az ún. „nyitott ház kollégium” keretében is együtt gondolkodtak és dolgoztak az építéssel. Makovecz Imre az újszerű funkcionalitás mellett a tervezés fő formai vezérelveiként négy meghatározó dolgot említett: a tanítóképző U alakú épületét, melyet megismétel a Művelődés Háza; a tápéi álcát szerkezeti formáját és a jin-jang jel szerkesztését mint

¹ Kiss József: Makovecz Imre és Sárospatak. In: *Bibliotheca Comeniana* XVIII. Szerk.: Dr. Földy Ferenc, Dr. Koncz Gábor, Dr. Kovács Dániel. Magyar Comenius Társaság, Sárospatak, 2015.

Az emeleten a mozisárnyban kávézó, a szakköri termes szárnyban könyvtár volt. A kávéház és a könyvtár tere is galériával bővült, melyre a nagy belmagasság adott lehetőséget. A ház belsejében a fehérre festett falak, a faszervezetek és burkolatok dominánsak. Kívülről a tömeg kissé hűvösebb hatást kelt fehér falaival, és (ekkor még mű-) pala tetőfedésével, kékre festett acélszerkezetű üvegfaival és előtetővel. Már a kortársak is elismerték, hogy az épület nem csupán tervezési, hanem mérnöki szempontból is bravúr: ehhez hasonló méretű feszítávot korábban nem nagyon hidalnak át faszervezettel, így az itt megjelenő ragasztott tartóból készült tetőszerkezet kuriózum volt.

Az épület minőségét tovább emelték a falakon belül és kívül megjelenő társadalmi alkotások: Mezei Gábor bútorai, Szabó Marianne szemet formázó horgolt textildíszje az előadóterem üvegfalán, Péterfy László oszlopon álló szobrai³, valamint Samu Géza naposzlopa. A kivitelezés nem ment zökkenőmentesen. Kiss József városi főmérnök már idé-

zett visszaemlékezésében leírja, hogy a kijelölt kivitelező cég vezetője olyannyira komolyan gondolta, hogy az íves falakat és az újszerű faszervezeteket nem lehet a tervek szerint megépíteni, hogy végül a sárospataki Építőipari Költségvetési Üzem végezte el a kivitelezési munkákat – a terveknek megfelelően, a tervezővel a heti művezetési alkalmakon minden részletet egyeztetve. S bár az épület felépült, a város által összeállított tervezési program jelentősen túllépte a Megyei Tanács által az építkezésre előirányzott összeget. Makovecz erről időben tájékoztatta Sárospatak vezetőit, ők azonban ragaszkodtak a bővebb programhoz. Végül a két tanács közötti vita folyamánként a tervezési díjat nem fizették ki, és Makovecz elvesztette az állását.

Az építés nehézségeinek ellenére az 1983-ban átadott épület jól működött, és egyre többen figyeltek fel rá. Az Építészek Nemzetközi Szervezetének (UIA) 1985. januári kairói kongresszusán az 1983-as év tíz legizgalmasabb építészeti alkotása közé sorolták a házat, amit nemcsak a közelebbi és távolabbi kör-

Ezt a leírást részletesebben kibontva elmondható, hogy az U alaprajzú épület egyik szárnyában a meglévő moziépület, raktárak, irodák és mosdók, a másik szárnyban szakköri termek kapcsolódó udvarokkal, a fejrészben pedig a nagyterem és kétoldalt a kamara- és próbatermek helyezkedtek el a földszinten.

rendezővel; az alaprajzi sémát, melyet az épület „fejébe” kerülő nagyterem, a szárnyakban az alárendeltebb funkciók és az ezeket összekötő semleges sávok alkotnak; valamint az egyes funkciók hier-

archikus elhelyezkedését. Leírja még a szerkezet vertikális szerkesztettségét: a nehéz, beton alépítmény teteje finoman részletezett formákban bomlik ki, és így található a sátorként ráboruló tetővel.²

2 Makovecz Imre műhelye. Szerk.: Gerle János. (Magyar Építőművészet, I.) Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Budapest, 1996.2.

3 Péterfy szobrai egyrészt a szemközti tanítóképző szárnyai között álló hatalmas jegenyefák ellenpontozásaként kerültek a Művelődés Házának szárnyai által közrefogott tér lezárásába, másrészt a tervező számolt azzal, hogy egy későbbi városfejlesztés során a két épület előtti tér egyesül, és ekkor a szoborcsoportot megismételte volna a tanítóképző oldalán is.

Tervezés és építés: 1972–1977

Átadás éve: 1983

Tervező: **Makovecz Imre**

Munkatársak: **Nagy Ervin,**

Szente-Vargáné Gerencsér Judit,

Várlaki Erzsébet

Felújítás tervezés éve: 2018

Átadás: 2022. március 27.

Felelős tervező: **Sáros László György DLA,**

c. egyetemi tanár, Ybl-díjas építész,

az MMA rendes tagja

Építész munkatárs: **Pusztai Róbert, Pusztainé**

Lefkánics Zsuzsanna, Tenkács Márta

Felmérési tervek: **Csibi Zoltán**

Geodézia: **Bukor Mihály**

Épületszerkezetek: **Páricsy Zoltán,**

Rédey Eszter

Statika: **Pongor László**

Épületgépészet: **Szalóky László,**

Kiss Norbert, Benes László

Épületvillamosság: **Sándor Dávid,**

Kovács Péter Zsolt

Akusztika: **Csott Róbert, Ilyés László**

Akadálymentesség: **Ruttkay-Miklói Ágota**

Faanyagvédelem: **Nyáry Péter**

Tűzvédelem: **Tóth Péter**

Építéstörténeti tudományos dokumentáció:

Paál József, Szepesi Ákos

nyék érdeklődői látogattak, de holland, belga, japán építészcsoporthok is érkeztek Sárospatakra.

A 2015-ben megjelent Kormányhatározat idején az elsők között került be a támogatandó épületek közé a 2013-ban műemlékké nyilvánított A Művelődés Háza és Könyvtára, melynek az elmúlt harminc év alatti használatából és természetes avulásából adódóan igen nagy szüksége volt egy átfogó felújításra. A tervek elkészítésével Sáros László György Ybl-díjas építész, „a választott Mester egykori első tanítványát” bízták meg, s a munkálatokat Kampis Miklós, Kossuth-díjas építész, A Nemzet Művésze (1935–2020) felügyelte szakmai kurátorként.

A felmérési tervek elkészítése során nyilvánvalóvá vált, hogy a megvalósulás nem egészen a kiviteli terveknek megfelelően történt. Új tervezési szempontokat

hozott az is, hogy a megelőző években olyan városfejlesztési beavatkozások történtek az épület közvetlen környe-

zetében⁴, melyek annak megközelítését, feltárulását megváltoztatták, így ezekkel a kérdésekkel is foglalkozni kellett.

A tervező célkitűzése azonban túlmutatott az elavult szerkezetek és átalakult szituációk kezelésén: a tervek olyan, az eredeti tervezői szándékkal összhangban maradó funkcionális fejlesztéseket is tartalmaztak, melyekkel az épület a megváltozott korra és használati igényekre reagál. Mindezt úgy, hogy a műemléki védettséggel járó szempontoknak is maximálisan megfeleljen.

Az épületszerkezetek az ilyenkor szükséges szempontok szerint megújultak: a szigeteléseket, a padlókat, a nyílászárókat lecserélték. Ezeknél jóval jelentősebb beavatkozás volt a tetőhéjalás cseréje: az ún. műemléki pala helyére az eredeti tervezői szándéknak megfelelően természetes pala került – ennek nagyobb súlya viszont szükségessé tette a tetőszerkezet

megerősítését. A kétszintes épület földszintjén belül is számos különböző padlószintű helyiség van. A felújítás során ezek akadálymentes megközelítését is kellett oldani, valamint liftet is betervezték a házba a további szintek feltárásának megoldására, és az épület gépészeti rendszerei is korszerűbbé váltak.

A mozi szárnyában korábban elhelyezkedő irodákból és raktárakból álló térsor helyére foglalkoztatóhelyiségek kerültek. A másik szárnyba, az egykor szakköröknek kijelölt terekbe az épület adminisztratív terei költöztek. A könyvtár kibővült, és nagyobb hangsúlyt kapott az eddigi, kevésbé használt önálló megközelítése. A korábbi próbaterembe piactér költözött, és egy új, az eredeti szerkezetektől egyértelműen elkülönülő, ám stílusában azt megidéző

acélszerkezetű galéria, mely új tetőfelülvilágítókon keresztül kap természetes megvilágítást. A földszint központi terébe új porta települt Mezei Gábor „megfogalmazásában”, mely a megváltozott használatnak megfelelően az épület többi bejáratát egyformán ki tudja szolgálni.

A Művelődés Háza és Könyvtára a városfejlesztési átalakulással olyan kiemelt helyzetbe került, amilyenbe a tervező mindig is szánta. Az elmúlt években zajló felújítások befejezésével pedig újra méltó fényében, az eltelt időben megváltozott használatához igazodva várhatja mindennapi használóit, és a Makovecz Imre építészete előtt tisztelgő látogatókat.

⁴ Rudolf Mihály és Kovács Ágnes építészek tervei alapján A Művelődés Háza és Könyvtára és a Tanítóképző között futó Eötvös utca forgalmát elterelték, és egy nagy méretű városi teret hoztak létre a két épület összefogásával a 2010-es évek elején.

THE HOUSE OF CULTURE IN SÁROSPATAK

After the Government Resolution was passed in 2015, the House of Culture in Sárospatak, which was listed as a monument in 2013, was one of the first projects to be funded. Due to heavy use and natural obsolescence over the previous thirty years, it was in great need of a comprehensive renovation. Ybl Award-winner architect László György Sáros was asked to prepare the plans, which also include functional improvements in line with the original vision. These improvements are intended to prepare the building to contemporary demands, while also fully meeting the criteria associated with the protection of monuments.